

Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimushanke

Tiivistelmä / Sammandrag / Summary

Riikka Taavetti & Katarina Alanko & Lotte Heikkinen

Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimushanke

Tulosten tiivistelmä
Resultaten i sammandrag
Summary of results

*Riikka Taavetti, Katarina Alanko,
Lotte Heikkinen*

Nuorisotutkimusverkosto/
Nuorisotutkimusseura
Verkkojulkaisuja 82

Seta-julkaisuja 26

Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimushanke
Tulosten tiivistelmä
Forskningsprojektet den välmående regnbågsungdomen
Resultaten i sammandrag
Wellbeing of LGBTIQ Youth research project
Summary of results
Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura
Verkkojulkaisuja 82, julkaisuja 158
Seta ry, Seta-julkaisuja 26

Kansikuva: Donia Shaban

Taitto: Ari Korhonen

Käännökset: Marcus Floman (ruots.), Audipek Käännös- ja konsultointi-
toimisto – Audipek Translation Agency (engl.).

© Nuorisotutkimusseura ja tekijät

2015. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura

ISBN 978-952-5994-73-5 (nid.)

ISBN 978-952-5994-74-2 (PDF)

Julkaisuja (Nuorisotutkimusseura) ISSN 1799-9219, nro 158

Verkkojulkaisuja (Nuorisotutkimusseura) ISSN 1799-9227, nro 82

Seta-julkaisuja, ISSN 1236-8636, 26

Paino: Unigrafia

Julkaisujen tilaukset:

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/catalog>

Nuorisotutkimusverkosto

Asemapäällikönkatu 1

00520 Helsinki

Sisällys

Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimushanke Tulosten tiivistelmä	5
Forskningsprojektet den välmående regnbågsungdomen Resultaten i sammandrag	15
Wellbeing of LGBTIQ Youth research project Summary of results	25

Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimushanke

Tulosten tiivistelmä

Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimushanke on Nuorisotutkimusseuran ja Setan yhteishanke. Hanketta on rahoittanut opetus- ja kulttuuriministeriö vuosina 2012–2014 avustuksella, joka on myönnetty Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissohjelman toteuttamista varten. Hanke on Suomessa ensimmäinen laatuaan siinä, miten laajasti hankkeessa on selvitetty seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointia eri näkökulmista.

Hankkeessa on tuotettu kaksi julkaisua. PsT Katarina Alangon kirjoittama *Hur mår HBTIQ-unga i Finland* (2013, [http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/hbtiq_unga.pdf]) julkaistiin myös suomeksi nimellä *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* (2014, [<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/sateenkaarinuori.pdf>]). Alangon teos esittelee hankkeen määrällisen tutkimuksen tuloksia. VTM, FM Riikka Taavetin kirjoittama *Olis siistiä, jos ei tarvis määritellä – kuriton ja tavallinen sateenkaarinuoruus* (2015, [www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/hyvinvoiva_sateenkaarinuori]) esittelee tutkimushankkeen laadullisia tuloksia.

VERKKOKYSELYN TULOKSIA

Keväällä 2013 sateenkaarinuorten hyvinvointia Suomessa kartoitettiin laajalla verkkokyselyllä. Sateenkaarinuorilla tarkoitetaan homoja, lesboja, biseksuaaleja, transnuoria, intersukupuolisia ja queer-nuoria, sekä muita nuoria, jotka haastavat sukupuolen ja seksuaalisuuden normeja. Kyselyyn osallistui 1619 nuorta, joiden ikä oli 15–25 vuotta. Osanottajia oli maan kaikista osista, mutta useimmat asuivat suuressa tai keskisuuressa kaupungissa Etelä-Suomessa.

Enemmistö osanottajista (1499) ilmoitti kuuluvansa seksuaalivähem-

mistöön ja määritteli itsensä termeillä homo, lesbo, bi, pan tai queer. Analyysissä tätä ryhmää on verrattu vastaajiin, jotka ovat ilmoittaneet olevansa heteroja. 369 vastaajaa ilmoitti, että heillä on transidentiteetti, eli että he ovat transihmisiä, transsukupuolisia, transmiehiä, transnaisia, transgendereitä tai epävarmoja. Seitsemän osanottajaa ilmoitti olevansa intersukupuolisia ja 19 transvestiitteja. Ne, jotka ovat ilmoittaneet olevansa transgendereitä, transsukupuolisia, transmiehiä tai transnaisia, ovat analyyseissä muodostaneet ryhmän trans.

Tutkimus mittasi hyvinvointia monella eri tasolla nuorten fyysisen ja psyykkisen terveydentilan, sosiaalisten suhteiden, turvallisuuden- ja yhteenkuuluvuudentunteen, väkivaltakokemusten, ahdistelun ja syrjinnän osalta. Kuva siitä, millaista on kasvaa aikuiseksi sateenkaarinuorena Suomessa, ei ole yksiselitteisesti kielteinen eikä myönteinen, vaan sille on ominaista moninaisuus ja vaihtelevuus kaikilla tasoilla: tämä koskee sekä tapaa, jolla nuori ylipäänsä ymmärtää ja määrittelee (tai jättää määrittelemättä) sukupuolensa ja seksuaalisen suuntautumisen että hänen kokemuksiaan sosiaalisista ympäristöistä ja läheisistä suhteista sekä terveydestä.

Tutkimus osoittaa, että seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluviin nuoriin kohdistuu Suomessa erimuotoista syrjintää, joka vaikuttaa heidän hyvinvointiinsa. Kyselyn mukaan sateenkaarinuoret voivat keskimäärin huonommin kuin heteroseksuaaliset ja cissukupuoliset nuoret. Vaikka jotkin ongelmat ovat tavallisempia sateenkaarinuorten kuin muiden nuorten keskuudessa, se ei merkitse sitä, että kaikki sateenkaarinuoret voivat ikätovereitaan huonommin. Kaikki kokemukset, sekä myönteiset että kielteiset, ovat henkilökohtaisia myös silloin kun niitä on monilla. Useimmat sateenkaarinuoret voivat hyvin, vaikkakin suurimmalla osalla heistä on kokemuksia vaikeuksista ja haasteista, jotka aiheutuvat yhteiskunnan sukupuolta ja seksuaalista suuntautumista koskevista normatiivisista käsityksistä.

AVOIMUUS JA YMPÄRISTÖN SUHTAUTUMINEN

Kyselyyn vastanneista sateenkaarinuorista monet ovat avoimia seksuaalisesta suuntautumisestaan tai sukupuoli-identiteetistään ainakin joillekin perheenjäsenilleen, ystävilleen ja koulussa. Monet kokevat kuitenkin tarpeelliseksi pitää asian salassa. Nuoret eivät halua tuoda asiaa julki

muun muassa siksi, että pelkäävät tulla ajetuiksi pois kotoa tai jätetyiksi kaveripiiriin ulkopuolelle koulussa tai vapaa-aikana. Avoimuus lisääntyy iän myötä – 20–25-vuotiaat vastaajat olivat seksuaalisen suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä suhteen avoimempia kuin 15–19-vuotiaat nuoret, osittain johtuen siitä, että osa 20–25-vuotiaista oli jo muuttanut kotoa ja löytänyt samanhenkisiä ystäviä.

Kokemukset ympäristön suhtautumisesta sateenkaari-ihmisiin näkyvät esimerkiksi nuorten opintoja ja harrastuksia koskevissa elämänvalinnoissa. Aiempiin sateenkaarinuorista tehtyihin tutkimuksiin verrattuna tämän tutkimuksen osanottajat kertovat huomattavasti useammin kokeneensa ahdistelua ja syrjintää. Kokemukset väkivallasta olivat tämän tutkimuksen osanottajilla huomattavasti tavallisempia kuin suomalaisnuorilla yleensä.

TUKEA LÄHEISILTÄ

Sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä kaikille nuorille. Tämä tutkimus osoittaa kuitenkin, että erityisesti transnuoret arvioivat ystävyysuhteensa sekä määrällisesti että laadullisesti heikommiksi kuin muut nuoret. Homot, lesbot ja biseksuaalit vastaajat ovat yleisesti ottaen tyytyväisempiä ystävyysuhteisiinsa; useimmilla on ystäviä, joille he voivat olla avoimia seksuaalisesta suuntautumisestaan ja joilta he saavat tukea ja kannustusta. Seksuaalivähemmistöt ovat yhteiskunnassamme huomattavasti lukuisampia, näkyvämpiä ja suurelle yleisölle tutumpia kuin sukupuoli-vähemmistöt. Tulokset voivat johtua osaksi tästä näkyvyydestä ja osaksi siitä, että seksuaalivähemmistöille on enemmän kohtaamispaikkoja kuin sukupuoli-vähemmistöille.

Sateenkaarinuorille on olennaisen tärkeää löytää ympäristöjä, joissa he voivat olla avoimia ja löytää toisia nuoria, joiden kanssa kommunikoida. Internetistä on tullut monille sateenkaarinuorille foorumi, josta he voivat löytää tietoa ja vertaisia, vaikka verkko toisaalta tuo mukanaan omat ongelmansa. Virtuaaliset ja fyysiset ympäristöt, joissa nuoret liikkuvat, eivät aina suhtaudu myönteisesti sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin.

KOKEMUKSIA TURVATTOMUUDESTA KOULUSSA

Koulu näyttäytyy sekä tämän että aikaisempien tutkimusten valossa turvattomana ympäristönä sateenkaarinuorille, vaikka heidän kokemuksensa iän myötä käyvätkin myönteisemmiksi. Huolestuttava tulos on se, että enemmistö niistä, jotka ovat kertoneet koulukiusaamisesta opettajalle, on kokenut, että mitään ei ole tapahtunut tai että tilanteesta on syytetty heitä itseään. Vielä suurempi osa näistä nuorista vastaa, etteivät he ole kertoneet kiusaamisesta, koska ovat kokeneet, ettei se olisi johtanut mihinkään tai että heidän sen takia olisi ollut tuotava esiin sateenkaareva identiteettinsä. Tämä on ongelmallista, varsinkin jos nämä sukupuolen ilmaisunsa tai seksuaalisen suuntautumisen takia kiusatut sateenkaarinuoret salaavat identiteettinsä ja kiusaamiskokemuksensa myös kotona.

Koulun lisäksi urheilu, armeija ja työpaikka ovat ympäristöjä, joissa läheskään kaikki sateenkaarinuoret eivät koe voivansa turvallisesti olla oma itsensä. Kyse voi olla osallistumisesta jokapäiväisiin keskusteluihin samoilla ehdoilla kuin kaikki muutkin, niin että oma seksuaalinen suuntautuminen tai todellinen sukupuoli-identiteetti tulevat esiin, tai mahdollisuudesta ilmaista sukupuoltaan, esimerkiksi vaatetuksella sillä tavoin kuin itsestä tuntuu oikealta.

KIRJOITUSKERUU JA VERTAISTUTKIJARYHMIEN TYÖSKENTELY

Kyselytutkimuksen lisäksi hankkeessa kerättiin laadullista tietoa toteuttamalla kirjoituskeruu sekä nuorten ryhmätyöskentelyn avulla. Sateenkaarinuorena nyt ja ennen -kirjoituskeruussa eri-ikäiset sateenkaari-ihmiset muistelivat nuoruuttaan tai kertoivat nyt elämästään nuoruudesta. Keruun järjestivät yhteistyössä Nuorisotutkimusseura, Seta ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkisto keväällä 2014. Keruuajana siihen vastasi 132 kirjoittajaa. Osallistuneista 64 oli syntynyt vuosina 1989–1998. Näitä kirjoituksia käytettiin Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimushankkeen aineistona.

Tutkimuksessa työskenteli keväällä 2014 kuusi vapaaehtoisten nuorten vetämää nuorten ryhmää, joihin osallistui yhteensä 32 nuorta. Ryhmät tekivät vertaistutkimusta sateenkaarinuorten arjesta ja käyttivät omien

kokemustensa lisäksi apunaan kyselytutkimuksen avovastauksia sekä tutkimuksen tähänastisia tuloksia. Nuorten vertaistutkijaryhmillä oli mahdollisuus dokumentoida työskentelynsä haluamallaan tavalla, ja niiden työn tuloksena syntyi piirroksia, tekstejä, keskusteluaänitteitä ja videoita. Nämä aineistot tarjoavat toisen näkökulman tutkimustuloksiin ja kertovat nuorten tulkintoja sateenkaariarjesta.

MONINAINEN KUVA SATEENKAARINUORUDESTA

Erilaiset aineistot tuottavat yhdessä monisävyisen kuvan sateenkaari- nuoruudesta. Etenkin kyselytutkimuksen avovastauksista piirretty kuva sateenkaarinuorista vahvoina pärjääjinä. Moni kertoo vaikeuksista ja niiden voittamisesta sekä oman, itselle sopivan itseilmaisun ja elämäntavan löytämisen riemusta. Sateenkaarinuorena nyt ja ennen -kirjoituskeruun teksteistä näkyy jossain määrin haparoivampi kuva, jossa nuoret etsivät itseään ja kertovat epävarmuuksistaan. Toisaalta kyselytutkimuksessa korostuvat ongelmat ja ikävät kokemukset. Kirjoituskeruussa taas nuoret kertovat ihastumisesta ja rakkaussuhteisiin liittyvistä onnen hetkistä. Kirjoituskeruun vastaukset monipuolistavat kuvaa sateenkaarinuoruudesta. Nuorten ryhmien tuotokset taas avaavat vielä kolmannen, nuorten valitsemisissaan muodoissa kertoman näkökulman sateenkaarinuoruuteen ja kertovat etenkin siitä, mitä nuorten näkökulmasta pitäisi muuttaa.

Nuorten tavat kuvata omaa seksuaalista suuntautumistaan tai sukupuolen kokemustaan ja ilmaisuaan vaihtelevat suuresti. Moni nuori haluaa välttää määrittelyjä ja kokee identiteettiperustaisen ryhmittelyn itselleen vieraaksi. Nuoret saattavat karttaa tunnettuja seksuaali- ja sukupuoli- vähemmistöjä kuvaavia nimityksiä ja mieluiten jättää suuntautumisen ja sukupuolensa kokonaan määrittelemättä. Oikeus päättää itse, mitä sanoja itsestään käyttää, on nuorille hyvin tärkeä. Osa nuorista haluaa myös valita itselleen etunimen, joka sopii alkuperäistä nimeä paremmin heidän kokemukseensa omasta sukupuolestaan. Kynnys toivoa uuden nimen käyttöä on korkea, mutta mikäli ympäristö tulee vastaan ja hyväksyy nuoren nimen, se on hyvin helppo tapa ilmaista, että nuoren käsitys itsestään otetaan tosissaan.

Moni nuori pelkää kertoa perheelleen kuulumisestaan seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön. Joskus salailu tai se, että kotona ei haluta puhua

seksuaalisuuteen tai sukupuoleen liittyvistä kysymyksistä, etäännyttää nuoren perheestään ja saattaa olla osasy syy varhaiseen muuttoon pois kotoa. Kotoa muutettua näistä asioista on helpompi kertoa, koska silloin se, että vanhemmat eivät hyväksy nuoren kokemusta itsestään tai hänen rakkaussuhteitaan, ei ole enää yhtä suuri kriisi ja seuraukset eivät yhtä pelottavia. Sukupuolen moninaisuus on vielä seksuaalisen suuntautumisen moninaisuutta tuntemattomampaa, joten esimerkiksi omasta transsukupuolisuudesta voi olla erityisen vaikea kertoa kotona. Moni transnuori myös kokee, että vanhemmat torjuvat nuoren sukupuolen kokemuksen tai kokevat oman lapsen muuttuvan vieraaksi, kun tämä alkaa ilmaista sukupuoltaan kokemuksensa mukaisesti.

Jotkut vanhemmat toivovat, että nuori salaisi seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuolen kokemuksensa ympäristöltään, koska he kokevat nuoren sateenkaarevuuden hävettäväksi. Tällöin nuori saattaa piilottaa tärkeitä asioita elämästään. Jos nuori kokee, ettei voi kotona ja omassa lähipiirissään olla oma itsensä, voi olla hyvin vaikea myöskään muissa yhteisöissä uskaltaa olla avoin. Osalla vanhemmista on vaikeuksia hyväksyä nuoren kuulumista seksuaali- tai sukupuolivähemmistöön, ja he tarvitsisivat apua siihen liittyvien tunteiden käsittelyssä. Tukea on kuitenkin tarjolla varsin niukasti, ja monesti nuoret joutuvat auttamaan vanhempiaan vaikeiden tunteiden käsittelyssä.

Ystävien tuella on suuri merkitys kaikille nuorille, mutta etenkin niille, jotka eivät saa tukea ja hyväksyntää kotoaan. Erityisesti toisten sateenkaarinuorten antama vertaistuki on merkittävä voimavara. Sateenkaarinuorten rakkaussuhteet syntyvät usein ystävyysuhteiden pohjalta, ja etenkin tytöillä raja ystävyuden ja rakkauden välillä on häilyvä. Nuorille rakkaussuhteet ovat merkittävä tuen ja onnellisuuden lähde. Suhteilta puuttuu usein yhteiskunnan ja lähipiirin tuki, minkä vuoksi ne saattavat olla alttiita vaikeuksille. Sateenkaarinuoret tekevät suhteissaan yksilöllisiä ja rohkeita valintoja. Aseksuaaliset nuoret etsivät suhteita ilman seksiä. Ihmissuhdeanarkistiset ja polyamoriset nuoret taas haastavat parisuhdenormia purkamalla ystävyys- ja rakkaussuhteiden välistä rajaa ja kyseenalaistamalla yhden, ensisijaisen ja suljetun parisuhteen normin.

KOULUSSA JA VAPAA-AJALLA

Sateenkaarinuoret kokevat, ettei heidän kokemuksilleen ole tilaa koulussa. Koulun opetusta leimaa edelleen heteronormatiivisuus ja sukupuoli-normatiivisuus. Erityisesti seksuaalikasvatuksen osalta sateenkaarinuoret ovat paitsiossa. Seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuus ei näy opetuksessa riittävästi. Myös monien koulujen oppilasilmapiiri on hetero- ja sukupuolinormatiivinen, ja homottelu on tavallista. Ne nuoret, jotka eivät koe heille merkittävää sukupuolta omakseen, kärsivät kaavamaisesti sukupuolitetuissa tiloissa ja käytännöissä. Sateenkaarinuorilla on toisaalta paljon kokemuksia siitä, että opettajilta, koulun muulta henkilökunnalta ja muilta oppilailta voi saada tukea.

Vapaa-ajalla sateenkaarinuoret valitsevat harrastuksensa sillä perusteella, että niissä voi olla oma itsensä. Syrjintä rajaa nuorten mahdollisuuksia ja etenkin tiukasti sukupuolitettuja harrastusryhmät saattavat olla poissuljettuja sellaisilta nuorilta, jotka eivät mutkitta sovi kaksijakoiseen sukupuolijakoon. Erityisiä hankaluuksia aiheuttavat urheiluharrastukset, joissa sukupuolitettujen pukutilat saattavat sulkea osan nuorista kokonaan ulkopuolelle. Toisaalta myös sateenkaarinuorten omissa ryhmissä ja tiloissa saattaa esiintyä ulossulkevia oletuksia ja normatiivisuutta, joiden vuoksi kaikki sateenkaarinuoret eivät koe oloaan niissä tervetulleiksi.

KOKEMUKSIA SYRJINNÄSTÄ JA ITSEVARMUUDESTA

Sen lisäksi, että sateenkaarinuorilla on hankaluuksia sukupuolta ja seksuaalisuutta rajaavien normien kanssa, hyvin monet heistä ovat kohdanneet myös suoraa syrjintää. Kokemukset syrjinnästä korostuvat, kun nuoret kertovat kokemuksistaan työelämästä. Sen sijaan kokemukset siitä, että syrjintään olisi puututtu, ovat harvassa. Nuoret kokevat syrjintää myös sosiaali- ja terveyspalveluissa, joista monilla on kokemusta siitä, etteivät palvelut osaa kohdata sateenkaarevia asiakkaita ja auttaa heidän huolissaan. Nuorten transsukupuolisten elämänlaatua ja terveyttä uhkaavat sukupuolenkorjausprosessiin liittyvät epäkohdat. Vaatimus lisääntymiskyvyttömyydestä ja se, että juridisen sukupuolen korjausta ei saa alle 18-vuotiaana, ovat pahimmin transnuoriin osuvia ihmisoikeusloukkauksia. Sukupuolenkorjausprosessin hitaus ja kankeus aiheuttavat konkreettista

terveyshaittaa transsukupuolisille nuorille.

Vanhentuneet käsitykset siitä, että esimerkiksi homoseksuaalisuus olisi ohimenevä vaihe, elävät edelleen tiukassa. Nämä käsitykset saattavat aiheuttaa nuorten kokemusten vähättelyä. Lisäksi nuoren voi olla mahdollista hahmottaa, mitä voi olla positiivinen sateenkaariaikuisuus, jos hänen kokemukseensa itsestään suhtaudutaan ohimenevänä vaiheena. Monien sateenkaarinuorten toiveet tulevaisuuden suhteen ovat erittäin tavallisia: he haaveilevat esimerkiksi parisuhteesta ja lapsista. Mutta jos ei halua tai voi sopeutua heteronormatiiviseen kuvaan aikuisuudesta, on löydettävä omia malleja sille, millaista voi olla onnellinen sateenkaariaikuisuus. Tämän vuoksi erilaiset näkyvät sateenkaari-ihmiset ovat tärkeä esimerkki siitä, miten sateenkaari-ihmisenä voi kasvaa aikuiseksi.

Sateenkaarinuorten kokemukset kertovat paitsi syrjinnästä ja näkymättömyydestä myös vahvuudesta, itsevarmuudesta ja rakkauden onnesta. Nuoret käyttävät luovasti ja omaa minuttaan tukevilla tavoilla hyödykseen ympäristöstään löytämiään malleja. Sateenkaarinuoret kehittävät vertais-tuen muotoja paikkaamaan puuttuvia tukipalveluita.

TOIMENPIDE-EHDOTUKSIA

Sateenkaarinuorten hyvinvoinnin tukemiseen ja tutkimuksessa esiin nousseiden epäkohtien korjaamiseen:

1. **Tukea vanhemmille.** Sateenkaarinuoret joutuvat usein tukemaan vanhempiaan omaan seksuaaliseen suuntautumiseensa tai sukupuoleensa liittyvien tunteiden käsittelyssä. Nuorelle, joka saattaa kokea syrjintää ja jolla saattaa olla paljonkin miettimistä omassa itsessään, tämä on raskas lisätaakka. Vanhempien ja muiden läheisten tulee saada tukea myös muualta.
2. **Moninaisuutta kouluihin.** Koulun kaikkea opetusta pitää tarkastella moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Koulun tiloista pitää tehdä turvallisempia sateenkaarinuorille esimerkiksi vähentämällä tilojen kaavamaisista sukupuolittuneisuutta. Sateenkaarinuoret pitää tuoda näkyviin myös oppilashuollossa. Sateenkaarinuorilta itseltään voidaan kysyä, miten koulua tulisi muuttaa.

3. **Sateenkaarevia kohtaamispaikkoja – netissä ja livenä.** Sen lisäksi, että kaikkien erilaisten harrastusten pitäisi olla yhdenvertaisesti ja syrjimättömästi tarjolla kaikille nuorille, sateenkaarinuoret kaipaavat myös kohtaamispaikkoja, joissa he voivat keskustella oman elämänsä keskeisistä asioista, saada tukea ja tavata toisia sateenkaarinuoria. Netti on monille nuorille luonteva toimintaympäristö, ja sateenkaarinuorille sillä on erityinen merkitys. Siksi kaivataan nettikohtaamispaikkoja fyysisten tapaamispaikkojen lisäksi. Sateenkaarinuorten tiloja ja toimintaa tulee tukea.
4. **Tukea sateenkaareville rakkaussuhteille.** Etenkin nuorelle, joka on kokenut syrjintää seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuolen kokemuksen tai ilmaisunsa vuoksi, hyväksyvä rakkaussuhde saattaa olla äärimmäisen tärkeä omaa minuutta tukeva asia. Jotta nuorten suhteet jaksaisivat kantaa painon, joka syntyy syrjinnästä ja yhteiskunnan puuttuvasta tuesta, tarvitaan tukimuotoja, jotka kohdistuvat nuorten rakkaussuhteisiin.
5. **Osaamista terveyspalveluihin.** Terveyspalveluissa tarvitaan edelleen lisää osaamista sateenkaarinuorten kohtaamiseen. Erityisesti perusterveydenhuollossa pitää osata auttaa sukupuolenkorjaukseen hakeutuvia nuoria eteenpäin.
6. **Sukupuolenkorjausprosessi kuntoon.** Sukupuolenkorjausprosessin pitää tukea sukupuolen itsemäärittelyä ja oikeutta juridisen sukupuolen vahvistamiseen myös alaikäisenä ja pääsyä tarvitsemiinsa hoitoihin. Nimilakia tulee muuttaa siten, että jokaisella on mahdollisuus ottaa haluamansa ja omaa sukupuolen kokemustaan vastaava etunimi.
7. **Loppu homo-, bi- ja transfobiselle kiusaamiselle.** Homo- ja transfobiaan pitää suhtautua kuten rasismiin ja puuttua siihen erityisesti. Homottelu ei ole harmitonta, vaan osaltaan ylläpitää syrjiviä asenteita kouluissa ja harrastuksissa. Normikriittisyys on hyödyllinen työkalu yhdenvertaisuuden edistämiseen ja auttaa esimerkiksi opettajia ja ohjajia siinä, miten voi puuttua homo-, bi- tai transfobiseen kiusaamiseen.
8. **Syrjintäsuoja kuntoon.** Nuoret eivät useinkaan tiedä, mistä voi hakea apua, kun kohtaa syrjintää. Yhdenvertaisuuden toteuttamiseen tarvitaan tehokkaampia työkaluja ja ennen kaikkea helposti lähestyttäviä tahoja, jotka auttavat syrjintää kohdanneita.

9. **Yhdenvertainen lainsäädäntö.** Myös sellaiset syrjivät lait, jotka eivät suoraan vaikuta sateenkaarinuorten elämään, ovat luomassa hetero- ja sukupuolinormatiivista ilmapiiriä, jossa syrjintä on sallittua. Tasa-arvoinen avioliittolaki ja sateenkaariperheiden vanhemmuuden tunnus-tava lainsäädäntö ovat tärkeitä paitsi itsessään, myös osoittamassa sitä, että yhdenvertaisuus yhteiskunnassa toteutuu ja että sateenkaarinuorilla on mahdollisuus tulevaisuudessa yhdenvertaiseen perhe-elämään.
10. **Toimintaohjelma seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien aseman parantamiseen.** Ei riitä, että sateenkaarinuorten oikeuksiin ja asemaan vaikutetaan vain kysymys kerrallaan. Nuorten elämä ei jakaudu eri hallinnonalojen mukaisiin lokeroihin, joten sateenkaari-nuorten elämäntilanteen parantamiseksi kokonaisuudessaan tarvitaan eri hallinnonalat ylittävä hallituksen toimintaohjelma.

Forskningsprojektet den välmående regnbågsungdomen

Resultaten i sammandrag

Forskningsprojektet Den välmående regnbågsungdomen är ett samprojekt mellan Ungdomsforskningssällskapet och Seta. Undervisnings- och kulturministeriet har åren 2012–2014 finansierat projektet via ett bidrag som beviljats för att förverkliga Barn- och ungdomspolitikens utvecklingsprogram. Projektet är det första i sitt slag att undersöka välmående hos unga som tillhör en sexuell- eller könsminoritet ur ett flertal olika synvinklar.

Projektet har resulterat i två publikationer. Doktor i psykologi Katarina Alankos skrift *Hur mår HBTIQ-unga i Finland* (2013, [http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/hbtiq_unga.pdf]) gavs också ut på finska med titeln *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* (2014, [<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/sateenkaarinuori.pdf>])

Alankos verk presenterar resultaten för projektets kvantitativa undersökning. Pol.mag. fil, mag. Riikka Taavettis *Det skulle vara coolt om man int sku behöva definiera – en oregerlig och vanlig regnbågsungdom (Olis siistiä, jos ei tarvis määritellä – kuriton ja tavallinen sateenkaarinuoruus* (2015, [www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/hyvinvoiva_sateenkaarinuori]) presenterar projektets kvalitativa resultat.

RESULTAT UR WEBBENKÄTEN

Med hjälp av en omfattande webbenkät kartlades regnbågsungdomarnas välmående i Finland våren 2013. Med regnbågsungdomar avses homosexuella, lesbiska, bisexuella, transungdomar, interkönade och queer-unga, samt andra ungdomar som utmanar normer kring kön och sexualitet. 1619 ungdomar i åldern 15–25 deltog i enkäten. De som svarade på enkäten var bosatta i landets alla delar, men de flesta var från stora eller medelstora städer i södra Finland.

Av de som svarade på enkäten uppgav majoriteten (1499) sig höra till en sexuell minoritet och definierade sig själv med termerna homo, lesbo, bi, pan eller queer. I analysen har denna grupp jämförts med svarande som sade sig vara heterosexuella. Av deltagarna uppgav 369 personer att de hade en transidentitet – det vill säga att de var transpersoner, transsexuella, transmän, transkvinnor, transgender eller osäkra. Sju enkättagare sade sig vara intersexuella och 19 att de var transvestiter. De som uppgett sig vara transgender, transsexuella, transmän eller transkvinnor har i analyserna bildat gruppen trans.

Undersökningen mätte på många olika nivåer ungdomarnas välmående: deras fysiska och psykiska hälsotillstånd, sociala relationer, känslan av trygghet och samhörighet samt upplevelser av våld, trakasserier och diskriminering. Bilden av hur det är att som regnbågsungdom bli vuxen i Finland är varken entydigt negativ eller positiv. Däremot reflekterar bilden en mångfald och föränderlighet på alla plan: det här gäller både det sätt som den unga överlag förstår eller definierar (eller låter bli att definiera) sitt kön eller sin sexuella läggning och hens erfarenheter av sociala miljöer, nära relationer samt hälsan.

Undersökningen visar att ungdomar i Finland som hör till sexuella- och könsminoriteter utsätts för olika former av diskriminering och att detta påverkar deras välmående. Enligt enkäten mår regnbågsungdomar i medeltal sämre än heterosexuella ungdomar och cis-ungdomar.

Trots att en del problem är vanligare bland regnbågsungdomar än bland andra ungdomar innebär det inte att alla regnbågsungdomar skulle må sämre än andra jämnåriga. Alla erfarenheter, både positiva och negativa, är personliga också då många personer bär på dem.

De flesta regnbågsungdomar mår bra trots att den största delen av dem har upplevt svårigheter och utmaningar som orsakats av samhällets normativa uppfattningar om kön och sexuell inriktning.

ÖPPENHET OCH OMGIVNINGENS FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Många av de regnbågsungdomar som svarat på enkäten har berättat om sin sexuella läggning eller sin könsidentitet åtminstone åt någon familjemedlem, åt vänner och i skolan. Många finner det ändå nödvändigt att hålla saken hemlig. Ungdomarna vill inte offentliggöra saken bland annat

av rädsla för att bli utslängda från hemmet eller av rädsla för att lämnas utanför kompiskretsen i skolan eller på fritiden. Öppenheten ökar med åldern – de 20–25-åriga enkättagarna var i högre grad öppna om sin sexuella läggning eller könsidentitet än 15–19-åringarna. Till viss del kan det här hänga ihop med att en del av 20–25-åringarna redan hade flyttat från barndomshemmet och funnit likasinnade vänner.

I frågor som rör ungdomarnas livsval kring studier eller hobbyer blir erfarenheterna kring omgivningens förhållningssätt gentemot regnbågsmäniskor synliga. Jämfört med tidigare undersökningar med regnbågsungdomar har deltagarna i den här undersökningen berättat att de i betydligt högre grad utsatts för trakasserier och diskriminering. Deltagarna i den här undersökningen har upplevt våld i en betydligt högre grad än finländska ungdomar i gemen.

STÖD FRÅN DEN NÄRMASTE KRETSEN

För alla ungdomar är sociala kontakter viktiga. Den här undersökningen visar ändå att i synnerhet transungdomar bedömer att deras vänskapsrelationer är sämre, både kvantitativt och kvalitativt, än andra ungdomars. Homosexuella, lesbiska och bisexuella svarande är generellt sett nöjdare med sina vänskapsrelationer; de flesta har vänner med vilka de kan vara sig själva gällande sin sexuella läggning och av de här vännerna får de också stöd och uppmuntran. De sexuella minoriteterna är numerärt betydligt fler, de är synligare och de är mer bekanta för allmänheten än könsminoriteterna i vårt samhälle. Resultaten kan dels bero på denna synlighet och dels på att det finns fler mötesplatser för de sexuella minoriteterna än könsminoriteterna.

Det är synnerligen viktigt för regnbågsungdomar att hitta miljöer där de öppet kan vara sig själva och finna andra ungdomar att kommunicera med. För många regnbågsungdomar har internet blivit ett forum där de kan hitta information och likar, trots att nätet också för med sig problem. I de virtuella och fysiska miljöer där ungdomarna vistas är förhållningssättet gentemot köns- och sexuella minoriteter inte alltid positivt.

UPPLEVELSER AV OTRYGGHET I SKOLAN

För regnbågsungdomar ter sig skolan både i ljuset av denna och i tidigare undersökningar som en otrygg miljö, detta trots att deras upplevelser med åldern blir mer positiva. Ett verkligt oroande resultat i undersökningen är att majoriteten av de ungdomar som berättat för läraren om skolmobbning har upplevt att denna upplysning inte fick några följder eller att de själva fått skulden för det inträffade. En ännu större del av dessa ungdomar uppger att de inte berättat om mobbningen för att de upplevt att det inte skulle ha ändrat på någonting eller för att agerandet skulle ha fört med sig att de blivit tvungna att delge sin regnbågsidentitet. Det här är problematiskt, i synnerhet om de regnbågsungdomar som blir mobbade på grund av deras könsuttryck eller sexuella läggning också hemma hemlighåller sin identitet och det faktum att de blir mobbade.

Idrottsvärlden, armén och arbetsplatsen är utöver skolan miljöer där en del regnbågsunga inte alls känner att de tryggt kan vara sig själva. Det kan till exempel handla om att delta i vardagliga diskussioner på samma villkor som alla andra, så att den egna sexuella inriktningen eller de facto könsidentiteten blir synliga eller om möjligheten att uttrycka sitt kön till exempel med kläder på ett sätt som känns rätt för personen själv.

INSAMLING AV TEXTER OCH ARBETE I GRUPPER

Utöver enkätundersökningen samlade man inom ramen för projektet även kvalitativ information i form av texter och arbetsgrupper för ungdomar. Inom ramen för textinsamlingen Att vara ung regnbågsperson nu och förr (på Finska: ”Sateenkaarinuorena nyt ja ennen”) skrev regnbågsmänniskor i olika åldrar om sina minnen som ung eller om sitt liv som ung idag. Insamlingen av texter genomfördes under våren 2014 som ett samarbete mellan Ungdomsforskningssällskapet, Seta och Finska litteratursällskapets folkminnesarkiv. 132 skribenter deltog i insamlingen under insamlingstiden. 64 av personerna som deltog är födda 1989–1998. Dessa texter nyttjades som material i forskningsprojektet Den välmående regnbågsungdomen.

Våren 2014 var sex grupper för ungdomar som leddes av frivilliga ungdomar verksamma inom ramen för undersökningen. Inalles deltog 32 ungdomar i gruppernas arbete. I arbetsgrupperna gjordes forskning

om regnbågsungdomars vardag och i grupperna använde deltagarna sig förutom av egna erfarenheter också av de öppna svaren i enkätundersökningen samt de resultat som hittills finns att tillgå från undersökningen. Grupperna av unga gavs möjlighet att dokumentera sitt arbete på de sätt de själva ville. Som ett resultat av arbetet skapades teckningar, texter, diskussionsinspelningar och videor. Detta material erbjuder en annan synvinkel till forskningsresultaten och är samtidigt ungdomars tolkningar av regnbågsvardagen.

EN MÅNGSIDIG BILD AV REGNBÅGSUNGDOMEN

De olika materialen bildar en mångskiftande bild av regnbågsungdomen. Särskilt i de öppna svaren i enkätundersökningen tecknas en bild av de regnbågsunga som starka personer som klarar sig. Många personer berättar om svårigheter och om att övervinna dem samt om glädjen att finna ett eget sätt att uttrycka sig och en egen livsstil som passar en själv. I texterna ur textinsamlingen Att vara ung regnbågsperson förr och nu syns en i viss grad mer famlande bild där ungdomarna söker sig själv och berättar om vad de är osäkra över. I enkätundersökningen framhävs problemen och de tråkiga erfarenheterna. Men i de texter som ingick i textinsamlingen berättar de unga om att vara förtjust och om de lyckliga stunder som hänger ihop med kärleksrelationer. Svaren i de insamlade texterna gör bilden av regnbågsungdomen mer mångsidig. Skörden från ungdomsgrupperna öppnar slutligen upp för ett tredje perspektiv på regnbågsungdomen i sådana former som ungdomarna själva valt och här talar de unga särskilt om vad som borde förändras.

De finns en enorm variation i de sätt som ungdomarna beskriver sin egna sexuella läggning eller upplevelsen av sitt kön. Många ungdomar undviker definitioner och upplever det främmande att indela sig själv på ett identitetsbaserat sätt. Ungdomarna kan exempelvis undvika kända benämningar på sexuella- och könsminoriteter och låter helst bli att definiera sin läggning och sitt kön. Det är väldigt viktigt för ungdomarna att själva ha rätten att bestämma vilka ord de beskriver sig själv med. En del av ungdomarna vill också välja ett förnamn åt sig som passar den egna upplevelsen av sitt kön bättre än det ursprungliga namn de givits. Tröskeln för att hoppas på att använda ett nytt namn är hög, men om omgivningen

är bemötande och godkänner den ungas namn så är det ett väldigt enkelt sätt att signalera att den ungas uppfattning om sig själv tas på allvar.

Många ungdomar räds att berätta åt sin familj att de hör till en sexuell- eller könsminoritet. Hemlighållandet eller att man i hemmet inte vill tala om frågor som hänger ihop med sexualitet eller kön kan ibland distansera den unga från sin familj och kan vara en delorsak till en tidigare flytt från barndomshemmet. Det är enklare att berätta den här typen av saker efter flytten eftersom det inte längre är en så stor kris och följderna om föräldrarna inte godkänner den ungas upplevelse om sig själv, eller dennes kärleksrelationer, inte är lika skrämmande. Mångfald gällande kön är en ännu mer okänd fråga än mångfalden kring sexuell läggning. Av den här anledningen kan det vara synnerligen svårt att hemma berätta att man är transkönad. Många transunga upplever att föräldrarna avfärdar den ungas upplevelse av sitt kön eller att de upplever att det egna barnet blir främmande när barnet börjar uttrycka sig enligt det kön hen upplever.

En del föräldrar önskar att den unga skulle hemlighålla sin sexuella läggning eller sitt könsuttryck från omgivningen eftersom de skäms för den ungas regnbågstillhörighet. Det här kan leda till att den unga kan gömma viktiga delar av sig själv. Om hen upplever att det inte är möjligt att hemma eller inom den egna kretsen vara sig själv kan det vara väldigt svårt att i andra sammahang vara öppen. En del av föräldrarna har svårt att godkänna att den unga hör till en sexuell- eller könsminoritet och de skulle vara i behov av hjälp för att hantera känslor som hänger ihop med frågan. Utbudet av dylikt stöd är väldigt knappt och i många fall är det de unga som är tvungna att hjälpa till att hantera de svåra känslorna.

För alla ungdomar spelar vänners stöd en stor roll, men särskilt viktigt är stödet för dem som inte får stöd och acceptans hemifrån. I synnerhet det kamratstöd andra regnbågsungdomar ger är en betydelsefull resurs. Kärleksrelationerna bland regnbågsungdomar föds ofta på basis av en vänskapsrelation och i synnerhet bland flickor är gränsen mellan vänskap och kärlek ambivalent. Kärleksrelationer är för ungdomar en betydelsefull källa för stöd och lycka. Relationerna kan vara utsatta för svårigheter eftersom samhällets och den närmaste kretsens stöd saknas. Regnbågsungdomar gör i sina relationer individuella och modiga val. Asexuella ungdomar söker relationer utan sex. De människorelationsanarkistiska och de polyamora unga utmanar i sin tur parrelationsnormen genom att bryta gränsen mellan vänskapliga- och kärleksrelationer och genom att ifrågasätta normen om en enda, prioriterad och sluten parrelation.

I SKOLAN OCH PÅ FRITIDEN

Regnbågsunga upplever att det inte finns plats för deras erfarenheter i skolan. Heteronormativitet och könsnormativitet är fortfarande det som präglar skolans undervisning. I synnerhet i sexualundervisningen är regnbågsungdomarna i offside. Mångfalden gällande sexuell inriktning och kön syns inte i tillräcklig grad i undervisningen. Atmosfären bland eleverna är i många skolor hetero- och könsnormativ och böj som skällsord är vanligt förekommande. Ungdomar som inte känner det kön som de ursprungligen definierats som, som sitt eget, lider av kategoriskt könade rum och praktiker.

Regnbågsungdomar har dock också erfarenhet av att lärare, skolans övriga personal och andra elever kan ge stöd.

På fritiden väljer regnbågsunga sina hobbyer med det i åtanke att det i utövandet av hobbyn går att vara sig själv. Diskriminering avgränsar ungdomars möjligheter och särskilt de hobbygrupper som är strikt könade kan utesluta sådana ungdomar som inte utan vidare passar in i en dualistisk könsindelning. De idrottshobbyer som skapar särskilda problem är de där könade omklädningsrum kan utestänga en del ungdomar helt och hållet. Samtidigt kan det i regnbågsungdomars egna grupper och rum förekomma uteslutande antaganden och normativitet som i sin tur kan leda till att inte alla regnbågsungdomar känner sig välkomna där.

UPPLEVELSER AV DISKRIMINERING OCH SJÄLVSÄKERHET

Utöver de problem med normer som avgränsar kön och sexualitet har väldigt många regnbågsungdomar mött direkt diskriminering. När ungdomarna talar om upplevelser i arbetslivet accentueras upplevelserna av diskriminering. Däremot är exemplen på fall där någon skulle ha agerat mot diskrimineringen få. Ungdomarna stöter på diskriminering också när de tar del av social- och hälsovårdstjänster. Många ungdomar har erfarenhet av att personalen inom social- och hälsovårdstjänsterna inte kan bemöta kunder med regnbågskoppling – att de inte får hjälp med sina bekymmer. De missförhållanden som är kopplade till könskorrigeringsprocessen hotar unga transkönades livskvalitet och hälsa. De människorättskränkningar som slår värst mot transunga är kravet på infertilitet och att under

18-åringar inte får könskorrigeringsbehandlingar. Processen kopplad till könskorrigeringen är både långsam och stel och orsakar konkreta hälsoproblem för transkönade ungdomar.

Att exempelvis homosexualitet skulle vara en övergående fas hör till de föråldrade uppfattningar som fortfarande lever. Dessa uppfattningar kan föra med sig att ungdomars erfarenheter bagatelliseras. Därtill kan det vara svårt för den unga personen att gestalta hur ett positivt liv som regnbågs vuxen kunde se ut om omgivningen automatiskt förhåller sig till dennes erfarenhet som en förbigående fas. Många regnbågsungdomars framtidsönsknningar är väldigt ordinära: de drömmer om exempelvis ett parförhållande eller om att få barn.

Men om en person inte vill eller kan anpassa sig till den heteronormativa bilden av att vara vuxen måste hen hitta egna modeller för hur ett lyckligt liv som regnbågs vuxen kunde vara. Olika synliga regnbågsmänniskor är därför viktiga exempel på hur det som regnbågsmänniska går att bli vuxen.

Regnbågsungdomarnas erfarenheter talar inte bara om diskriminering och osynlighet utan också om styrka, självsäkerhet och kärlekens lycka. Ungdomarna drar nytta av de modeller de hittar i sin omgivning på ett kreativt sätt som stöder det egna jaget. Regnbågsungdomarna utvecklar olika former av kamratstöd för att fylla de luckor som finns bland stödtjänsterna.

ÅTGÄRDSFÖRSLAG

För att stöda regnbågsungdomars välmående och för att rätta till de missförhållanden som kommit fram i undersökningen:

1. **Stöd åt föräldrarna.** Regnbågsungdomar måste ofta själv stöda sina föräldrar i hanteringen av känslor som hänger ihop med den ungas sexuella inriktning eller kön. Det här är ytterligare en tung börda för den unga som kan uppleva diskriminering och som kan ha väldigt mycket att fundera på med sig själv. Föräldrar och andra närstående bör få stöd också från annat håll.
2. **Mångfald i skolorna.** All undervisning i skolan måste granskas ur mångfaldens och jämlikhetens perspektiv. Skolutrymmena måste göras tryggare för regnbågsungdomar till exempel genom att göra utrymmena mindre kategoriskt könade. Regnbågsungdomarna måste synliggöras

också i elevvården. Det går att fråga regnbågsungdomarna på vilket sätt skolan borde förändras.

3. **Mötesplatser med regnbågsanknytning på nätet och IRL.** Förutom att alla olika hobbyer borde vara tillgängliga för alla ungdomar på lika icke-diskriminerande grunder är regnbågsungdomar också i behov av mötesplatser där de kan diskutera frågor som är centrala i deras liv, där de kan få stöd och där de kan träffa andra regnbågsungdomar. För många ungdomar är nätet en naturlig verksamhetsmiljö och för regnbågsungdomar spelar nätet en särskild roll. Därför finns det ett behov av träffpunkter på nätet vid sidan av fysiska mötesplatser. Regnbågsungdomarnas utrymmen och verksamhet bör stödas.
4. **Stöd till regnbågsanknutna kärleksrelationer.** En godkännande kärleksrelation kan vara en för det egna jaget synnerligen viktigt stöd, särskilt för en ung person som har diskriminerats på grund av dennes sexuella läggning eller upplevelsen av hens kön eller könsuttryck. Det behövs stödformer som når ut till ungdomarnas kärleksrelationer så att ungdomarnas relationer ska orka stå emot det tryck som uppstår ur diskrimineringen och samhällets bristande stöd.
5. **Mer kunnande till hälsovårdstjänsterna.** Det behövs ytterligare mer kunnande inom hälsovårdsservicen för att bemöta regnbågsungdomar. I synnerhet inom bashälsovården måste det finnas kunskap att hjälpa de ungdomar som söker sig till könskorrigering att komma vidare.
6. **Könskorrigeringsprocessen i skick.** Könskorrigeringsprocessen bör stöda självbestämmandet om könet, rätten att bestämma om de behövliga behandlingarna samt den juridiska korrigeringen av könet. Namnlagen bör ändras så att envar har rätt att ta ett förnamn som en vill ha och som motsvarar den egna könsupplevelsen.
7. **Ett slut på homo-, bi- och transfobisk mobbning.** Förhållnings-sättet till homo- och transfobi ska vara likadant som till rasism – och specifika ingrepp mot homo- och transfobi behövs. Bög-tillmälen är inte harmlösa, tvärtom upprätthåller de för sin del diskriminerande attityder i skolor och hobbyer. Ett användbart verktyg för att främja jämlikhet är normkritiskheten. Den kan hjälpa exempelvis lärare och ledare i att ta tag i homo-, bi- eller transfobisk mobbning.
8. **Diskrimineringsskyddet i skick.** Ungdomar vet sällan var det går att söka hjälp i diskrimineringsfall. Det behövs effektivare verktyg för att förverkliga jämlikheten och framförallt aktörer som är lätta att kontakta och som hjälper dem som utsatts för diskriminering.

9. **Jämlik lagstiftning.** Även sådana diskriminerande lagar som inte direkt påverkar regnbågsungdomarnas liv bidrar till att skapa en hetero- och könsnormativ atmosfär som tillåter diskriminering. En jämlik äktenskapslag och en lagstiftning som erkänner regnbågsfamiljers föräldraskap är inte bara i sig viktiga utan också med om att påvisa att jämlikheten i samhället förverkligas och att regnbågsungdomar i framtiden har en möjlighet att ha ett jämlikt familjeliv.
10. **Ett verksamhetsprogram för att förbättra situationen för dem som hör till sexuella- och könsminoriteter.** Att verka för regnbågsungdomarnas rättigheter och ställning en fråga i taget är inte tillräckligt. Ungas liv går inte att dela in i olika förvaltningsgrenars sektorer. Av den här anledningen behövs ett regeringens verksamhetsprogram som överskrider de olika förvaltningsgrenarna för att förbättra regnbågsungdomarnas livssituation som helhet.

Wellbeing of LGBTIQ Youth research project

Summary of results

The “Wellbeing of LGBTIQ Youth” is a joint project of the Finnish Youth Research Society and Seta. The project was executed in 2012–2014 with funding awarded by the Ministry of Education and Culture for the implementation of the Government’s Child and Youth Policy Programme. The project is the first of its kind in Finland in terms of the extent of research on the different aspects of wellbeing among young sexual and gender minorities.

The project has produced two publications. *Hur määr HBTIQ-unga i Finland* (2013, http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/hbtiq_unga.pdf) by Katarina Alanko, Ph.D. Psych., which was also published in Finnish under the title *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* (2014, [<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/sateenkaarinuori.pdf>]). Alanko’s publication presents the results of the quantitative research within the project. The publication *Olis siistiä, jos ei tarvis määritellä – kuriton ja tavallinen sateenkaarinuoruus* (2015, [www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/hyvinvoiva_sateenkaarinuori]) by Riikka Taavetti, M.Soc.Sc., MA, presents the results of the qualitative part of the research project.

RESULTS OF THE ONLINE SURVEY

The wellbeing of LGBTIQ youth in Finland was charted through an extensive online survey in spring 2013. The term LGBTIQ refers to youth who are gay, lesbian, bisexual, transgender, intersex and/or queer, as well as other young people who challenge the norms of gender and sexuality (in Finnish: ‘sateenkaarinuoret’, the rainbow youth). A total of 1,619 young people with the age range of 15 to 25 years took part in the survey. The participants came from all parts of the country, but most lived in large or

medium-sized towns in Southern Finland.

The majority of the participants (1,499) stated that they belonged to a sexual minority and defined themselves with terms such as gay, lesbian, bi, pan or queer. In the analysis, this group has been compared with respondents who defined themselves as heterosexual. A total of 369 respondents said that they had a transidentity, i.e. they were transpeople, transsexual, transmen, transwomen, transgender, or uncertain. Seven participants said they were intersex and 19 described themselves as transvestites. Those who had identified themselves as transgender, transsexual, transmen or transwomen formed the group 'trans' in the analyses.

The study measured wellbeing on a number of levels in terms of young people's physical and mental health, social relationships, their sense of security and belonging, and their experiences of violence, harassment and discrimination. The picture of what it is like to grow up as a young LGBTIQ person in Finland is not unequivocally negative or positive, but it is characterised by diversity and variability at all levels: this applies both to the way in which young persons in general perceive and define (or do not define) their gender and sexual orientation, and their experiences of social settings and close relationships, as well as health.

The study shows that young people belonging to sexual and gender minorities in Finland are subjected to discrimination in various forms, which has an impact on their wellbeing. According to the survey, wellbeing among LGBTIQ youth is lower on average than that of heterosexual and cisgender youth. Although some problems are more common among LGBTIQ youth than other young people, it does not mean that all young LGBTIQ people are faring worse than other people their age. All experiences, both positive and negative, are personal, also when they are reported by many. Most young LGBTIQ people are doing well, although the majority of them face difficulties and challenges resulting from normative societal concepts of gender and sexual orientation.

OPENNESS AND ATTITUDES BY OTHERS

Many of the young LGBTIQ people who responded to the survey were open about their sexual orientation or gender identity at least to some members of their family, friends, or at school. However, many find it

necessary to keep the matter secret. Participants may not have wanted to bring the issue into the open because they were afraid of being thrown out of their home or excluded from their circle of friends at school or in their leisure activities. Openness increases with age: 20–25-year-old respondents were more open as regards to their sexual orientation or gender identity than young people aged 15–19. This is probably partly due to the fact that some 20–25-year-olds have already moved out of home and found like-minded friends.

Attitudes from their surroundings towards LGBTIQ people are evident in such areas as young people's choices concerning studies and leisure activities. Compared to previous studies of LGBTIQ youth, the participants of the present study reported having experienced considerably more harassment and discrimination. Experiences of violence were also much more common with the participants of the present study than with young Finnish people in general.

SUPPORT FROM FRIENDS AND FAMILY

Social relationships are important to all young people. However, according to this study, particularly trans-youth find that their friendships are both quantitatively and qualitatively inferior to those of other young people. Homosexual and bisexual respondents are generally more satisfied with their friendships: most have friends with whom they can talk openly about their sexual orientation and who give them support and encouragement. In our society, sexual minorities are substantially more numerous, visible and familiar to the population at large than gender minorities. The results can be explained by this visibility and partially to the fact that there are more meeting places for sexual minorities than there are for gender minorities.

It is vitally important for young LGBTIQ people to find environments where they can open up and find other young people with whom they can talk. For many young LGBTIQ people, the internet has become a forum where they can find information and talk to other like-minded people although, on the other hand, the web brings its own problems. Virtual and physical environments frequented by young people are not always positively disposed towards gender and sexual minorities.

EXPERIENCES OF INSECURITY AT SCHOOL

In the light of both the present study and earlier ones, school is not a secure environment for young LGBTIQ people, albeit their experiences become more positive with age. It is concerning that the majority of those who have reported bullying to teachers has found that nothing has happened or that they themselves have been blamed for the situation. An ever greater proportion of these young people reply that they have not reported the bullying because they have felt that it would not have led to any resolution, or that because of it they would have been forced to disclose their LGBTIQ identity. This is problematic especially if these young LGBTIQ people, who have been bullied due to their sexual expression or orientation, also keep their identity and bullying experiences secret at home.

As well as school, sporting activities, national service and the workplace are environments in which not nearly all young LGBTIQ people feel that they can safely be themselves. Being oneself can be expressed through taking part in everyday discussions under the same terms as everyone else, so that their sexual orientation or true gender identity is exposed, or it being possible for them to express their gender, for example through clothes, in a way that feels right to them.

COLLECTING STORIES AND THE WORK OF PEER RESEARCH GROUPS

In addition to the survey, the project collected qualitative information by inviting personal stories and by carrying out group work. LGBTIQ people of various ages were invited to reminisce in writing about their youth or tell about their life as a young person (name of the collection in Finnish: "Sateenkaarinuorena nyt ja ennen"). The collecting project was organised by the Finnish Youth Research Society, Setä and the Folklore Archives of the Finnish Literature Society in spring 2014. A total of 132 writers took part in the project, and 64 of them were born between 1989 and 1998. These texts were used as material for the Wellbeing of LGBTIQ Youth research project.

Six groups of volunteers with a total of 32 youth were working on the study in spring 2014. The groups carried out peer research on the everyday

lives of LGBTIQ youth, using open responses of the survey and the results of the study so far. The youth peer research groups had an opportunity to document their work in the way they preferred, producing drawings, texts, discussion recordings and videos. These materials offered a different viewpoint on the research results, telling about the young people's interpretations about the everyday lives of the LGBTIQ youth.

VARIED PICTURE OF LGBTIQ YOUTH

The various materials together produce an intricate picture of young LGBTIQ people's lives. The open responses in particular draw a picture of the LGBTIQ youth as strong people who can look after themselves. Many of them tell about difficulties and how they overcome them, as well as about the joy of finding their personal self-expression and way of life. The texts received through the writing invitation show a somewhat more fumbling picture where the youngsters are searching themselves and talking about their insecurities. On the other hand, problems and unpleasant experiences are emphasised in the survey, whereas the texts about one's experiences included many stories of falling in love and happy moments related to romantic relationships. The responses to the writing invitation diversify the picture of the LGBTIQ youth. The results of the young groups open up a third aspect to the LGBTIQ youth as told in the formats selected by young people themselves, talking about the things that should change from young people's point of view.

The way in which young people describe their own sexual orientation or their gender experience and expression varies a great deal. Many youngsters want to avoid definitions and find identity-based grouping alien to themselves. Young people may steer clear of well-known terms describing sexual and gender minorities and prefer not to specify their orientation or gender at all. The right to decide for themselves what words to use about themselves is very important. Some of the young people also want to choose their own first name that is more apt in terms of their experiences about their own gender than their original name. There is a high threshold for wanting to use the new name, but if their surroundings have nothing against it and accept the new name, it is an easy way to express that the young person's concept about themselves is taken seriously.

Many youngsters are afraid to tell their family about belonging to a sexual or gender minority. Sometimes keeping secrets and family members not wanting to talk about issues related to sexuality or gender will distance the young person from their family. It may also be a contributory factor to the person moving away from home at an early stage. After moving from home, it is easier to talk about these issues because the fact that the parents do not accept the young person's experience about themselves or their relationships is no longer such a big crisis and the consequences are not as scary. Gender diversity is still more unknown than sexual orientation diversity, and, for example, it may be particularly difficult to talk about your own transsexuality at home. Many young trans people find that their parents reject their gender experience or feel that their own child becomes a stranger when they start to express their gender in accordance with their experiences.

Some parents wish that their son or daughter would conceal their sexual orientation or gender experience from other people because they find their LGBTIQ orientation somehow shameful. This may lead to the person hiding an important part of their life. If the person finds that they are unable to be themselves at home or in their circle of friends, it may also be very difficult to find the courage to open up in other communities. Some parents find it difficult to accept that their son or daughter belongs to a sexual or gender minority, and they would need help in dealing with the feelings related to this. However, there is very little support on offer, and many young people have to help their own parents in dealing with difficult feelings.

Support from friends is very important for all young people, especially for those who do not get support or acceptance at home. Especially peer support provided by other LGBTIQ youths is a significant resource. Romantic relationships between young LGBTIQ people are often based on friendship, and especially girls find that the boundary between friendship and love is blurred. For young people, romantic relationships are a significant source of support and happiness. The relationships often lack the support of society and friends and family, due to which they may be susceptible to difficulties. The LGBTIQ youth make individual and bold choices with regard to their relationships. Asexual young people seek relationships without sex. Relationship anarchists and polyamorous young people, on the other hand, challenge the relationship norm by dismantling

the borders between friendships and romantic relationships and by questioning the norm of one, primary and closed intimate relationship.

SCHOOL AND LEISURE TIME

The LGBTIQ youth find that there is no room for their experiences at school. School teaching is still characterised by heteronormativity and gender normativity. Young LGBTIQ people are marginalised especially in terms of sexual education. The diversity of sexual orientation and gender is not present in teaching to a sufficient extent. The atmosphere among pupils in many schools is heteronormative and gender normative, and homophobic name calling is commonplace. Those young people who do not feel comfortable in the gender they have been marked with suffer in rigid gender-based facilities and practises. On the other hand, the LGBTIQ youth have many experiences of the fact that it is possible to get support from teachers, other school staff and other pupils.

During leisure time, young LGBTIQ people choose their activities based on the fact that they can be themselves. Discrimination limits young people's options, and strictly gendered activity groups in particular may exclude young people who do not fit in with the bipartite gender division without question. Especially sporting activities pose difficulties, as gendered changing rooms may exclude some young people altogether. On the other hand, LGBTIQ youths' own groups and facilities may also have exclusive suppositions and normativity, and for these reasons some young LGBTIQ people do not feel that they are welcome in these.

EXPERIENCES OF DISCRIMINATION AND SELF-CONFIDENCE

In addition to the fact that young LGBTIQ people have difficulties with norms that limit gender and sexuality, a number of them have also experienced direct discrimination. Experiences of discrimination are emphasised when these young people talk about their experiences of working life. On the other hand, there are not many experiences where other people have done something about this discrimination. Young people also find that they are discriminated against in social and health services where many of

them have felt that the services are unable to meet LGBTIQ customers or help them with their concerns. Flaws in the gender reassignment process put the health and quality of life of young transsexual people at risk. The requirement of infertility and the fact that you cannot have gender reassignment treatment if you are under 18 years of age are among the worst human rights violations towards young transgender people. The slowness and rigidity of the gender reassignment process result in concrete health hazards to young transsexual people.

Outdated concepts, for example, that homosexuality is a passing phase, are still prevalent. These concepts may result in the belittling of the young people's experiences. Moreover, it may be impossible for the young person to imagine a positive LGBTIQ adulthood if their experiences of themselves are regarded as a passing phase. Many young LGBTIQ people have very commonplace hopes for the future: for example, they dream about having a steady relationship and children. However, if you do not want to or cannot adjust to a heteronormative idea of adulthood, you have to find your own models of what happy LGBTIQ adulthood can entail. Therefore, visible LGBTIQ people of different kinds are an important example of how you can grow into adulthood as a LGBTIQ person.

The experiences of young LGBTIQ people include not only discrimination and invisibility, but also strength, self-confidence and the happiness of love. Young people utilise models from their surroundings in creative ways that support their own identities. Young LGBTIQ people develop the forms of peer support to supplement lacking support services.

PROPOSALS FOR MEASURES

To support the wellbeing of young LGBTIQ people and to rectify the flaws revealed by the study:

1. **Support for parents.** Young LGBTIQ people often have to provide support for their own parents with regard to handling the feelings related to their own sexual orientation or gender. This is a heavy extra burden for a young person who may experience discrimination and have a lot to think about in their own situation. It must be possible to get support for parents and other friends and family from elsewhere, too.

2. **Diversity in schools.** All school teaching must be examined from the viewpoint of diversity and equality. School premises must be made safer for young LGBTIQ people, for example, by reducing the rigid gender division of facilities. Young LGBTIQ people must also be made visible in student welfare services. Young LGBTIQ people themselves could be asked how the school should be changed.
3. **LGBTIQ meeting points – online and in real life.** In addition to the fact that all different activities should be available to all young people in an equal and undiscriminating way, young LGBTIQ people also need meeting places where they can discuss key matters in their lives, get support and meet other young LGBTIQ people. The internet is a natural environment for many young people, and it plays a special role especially in the lives of young LGBTIQ people. Therefore, it is necessary to have online forums in addition to physical meeting places. The facilities and activities of young LGBTIQ people must be supported.
4. **Support for LGBTIQ relationships.** An accepting love relationship may be an extremely important source of support especially to a young person who has experienced discrimination due to their sexual orientation or gender experience or expression. It is necessary to provide different ways of support for young people's love relationships so that they would be able to carry the weight arising from discrimination and lacking social support.
5. **Expertise in health services.** The health services still need more expertise in meeting young LGBTIQ people. Especially primary health care services must be able to help young people who are seeking gender reassignment.
6. **Improving the gender reassignment process.** The gender reassignment process must support gender self-determination and the right to decide on the treatment and the legal gender reassignment the person needs. The Names Act should be amended so that everyone will have an opportunity to take on a first name they want, corresponding with their own gender experience.
7. **An end to homo/bi/transphobic bullying.** Homo/transphobia must be tackled and it should be regarded in the same way as racism. Homophobic name calling is not harmless, but maintains discriminatory attitudes at school and in activities. Norm criticism is a useful tool in the promotion of equality: it helps, for example, teachers and tutors in the tackling of homo/bi/transphobic bullying.

8. **Providing protection against discrimination.** When young people experience discrimination, they often do not know where to seek help. The implementation of equality needs more effective tools and, above all, approachable people and organisations who can help victims of discrimination.
9. **Equal legislation.** Discriminatory laws that have no direct impact on the lives of young LGBTIQ people also contribute to a hetero/gender-normative climate where discrimination is permitted. An equal marriage law and legislation that recognises parenthood within LGBTIQ families are important not only in themselves, but also to indicate that equality in society is a reality and that young LGBTIQ people have an opportunity to equal family life in the future.
10. **Action plan to improve the status of sexual and gender minorities.** It is not enough to have an impact on the rights and status of young LGBTIQ people one issue at a time. Young people's lives are not divided into compartments according to various administrative branches, and therefore we need a government action plan that covers all administrative branches in order to improve the life situation of young LGBTIQ people.

Nuorisotutkimusverkosto
Nuorisotutkimusseura
Seta ry